

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
התוכנית הבין-אוניברסיטאית ללימודי אפריקה

קיימות, פיתוח בינלאומי ויעדי פיתוח בר קיימא של האו"ם
192.1.65

ד"ר אורנית אבידר

סמסטר ב, תשפ"ו 2026

פרטי הקורס:

יום ג': בין 12:00-14:00
שעות קבלה : בתיאום מראש במייל
דואר אלקטרוני : ornita@post.bgu.ac.il
טלפון: 054-4404551
2 נקודות זכות

תיאור הקורס

קיימות, מושג מופשט העומד במרכז העשייה והדאגה של הקהילה הבינלאומית ומוסדות האו"ם. בפשט לפי ברונטלנד "מתן מענה לצורכי ההווה (חברה, כלכלה, וסביבה) מבלי לפגוע ביכולתם של הדורות הבאים לספק את צרכיהם". הקורס יתמקד בשלושה נושאים משיקים: קיימות, פיתוח בינלאומי ויעדי פיתוח בר קיימא של האו"ם (SDGs). נחקור את עקרונות הקיימות, גישות, תאוריות והתפתחותן ההיסטורית. בנוסף, נבחן את הקשר בין קיימות לפיתוח, איך התפתחו יעדי האו"ם, ודרכי הפעולה ליישום והשגת יעדים אלו. הקורס ידגיש את התהליכים הפוליטיים והחברתיים הכרוכים ביישום קיימות וישתמש במקרי בוחן מיבשת אפריקה.

מטרות הקורס: לפתח ידע, מיומנויות, עמדות והבנה ביקורתית בתחום הקיימות, פיתוח בר קיימא ויעדי האו"ם ממבט של יבשת אפריקה ומדינות מתפתחות. מתוך כך גם נלמד על נושאי סביבה ואקלים עם דגש על עולם מורכב והאחריות האישית והקולקטיבית.

שיטת ההוראה בקורס:

הקורס יורכב מהרצאות, השתתפות הסטודנטים בדיונים בכיתה, חומרי קריאה וצפייה, פרזנטציות של התלמידים ומבחן.

דרישות הקורס והרכב הציון:

על פי הנחיות הפקולטה, הנוכחות בהרצאות חובה, השתתפות פעילה בהן ותרומה לדיון על בסיס קריאה תקנה 20% מהציון הסופי. השתתפות בסדנת SDGs 10%, עבודה קבוצתית 20%, מבחן סוף הסמסטר 50%.

שיעורים :

שיעור 1 - מבוא

- הסבר על הקורס, פילוסופיית הקורס, מטרות הקורס, התנהלות
- מושגי יסוד: קיימות, פיתוח בר קיימא, סביבה ומשבר האקלים, ויעדי פיתוח בר קיימא של האו"ם

שיעור 2- היסטוריה, התפתחות הרעיונות והמושגים

- איך התפתחו הרעיונות והמושגים של פיתוח וקיימות
 - מה התהליכים ההיסטוריים שעברנו עד שהגענו ליעדי האו"ם
 - מקולוניאליזם ל MDGs
 - טרגדיית נחלת הכלל – Tragedy of the Commons
 - קריאה חובה:
- Hardin, G. (1968). The tragedy of the commons. Science, 162(3859), pp.1243-1248.
- קריאה מומלצת:
- Chambers, R. (1997). "The challenge to change" in Whose reality counts (Vol. 25). London: Intermediate technology publications. (Chapter 1, pp. 1-9)

שיעור 3 – נקודות מבט גאוגרפיות וארגוניות

- מוסדות וארגונים בינלאומיים
 - COP - ועידת הצדדים
 - ועדות האו"ם
 - ארגונים לא ממשלתיים
 - מדינות מפותחות ומדינות מתפתחות
 - מקומי, ביזור
 - קריאה חובה:
- Desai, V. (2013). "The role of non-governmental organizations (NGOs)" in Desai, V., & Potter, R. B. (2013). *The companion to development studies*. Routledge. (Chapter 10.8).
- קריאה מומלצת:
- Avidar, O. (2019). Half-hearted Devolution: A view of Kenya's water governance from Siaya County, Kenya, *The Journal of the Middle East and Africa*, DOI:10.1080/21520844.2018.1528421

שיעור 4 – זרוע הסביבה ומשבר האקלים

- מושגי יסוד
- שינוי אקלים/משבר האקלים
- בעיות מרושעות
- אקולוגיה והמשבר האקולוגי
- עידן האנתרופוקן
- הגבולות הפלנטאריים

• קריאה חובה:

- Deborah R. Coen, "Climate," Encyclopedia of the History of Science (May 2024) doi: <https://doi.org/10.34758/gx3d-3641>
 - Climate Change: <https://www.youtube.com/watch?v=Y3s58Ang5qI>
 - Anthropocene: <https://www.youtube.com/watch?v=Oh2RevEsyoI>
- קריאה מומלצת:
- <https://www.anthropocene.info>
 - Theis, T., & Tomkin, J. (Eds.) (2015). *Sustainability: a comprehensive foundation*. Houston: Rice University. (Chapter 3) (Chapter 4)
 - <https://galyarok.co.il/breaking-boundaries-the-science-of-our-planet-1021/>
 - Selcer, Perrin, "Anthropocene," Encyclopedia of the History of Science (June 2021) doi: 10.34758/zr3n-jj68 (pp. 1-16; 25-26)

שיעור 5 - קיימות: תאוריות ומושגי יסוד – יום השואה

• קיימות – הגדרות ומורכבות

• מסמך ברונטדלנד

• GreenComp ומיומנויות הדרושות לקיימות

• קריאה חובה:

- Bianchi, G., Pisiotis, U., & Cabrera Giraldez, M. (2022). GreenComp The European sustainability competence framework (No. JRC128040). Joint Research Centre (Seville site).

• קריאה מומלצת:

- Garren, S. and Brinkmann, R. (2018). Sustainability Definitions, Historical Context, and Frameworks. In *The Palgrave Handbook of Global Sustainability* (pp. 1-20). Cham: Springer International Publishing.
- Theis, T., & Tomkin, J. (Eds.) (2015). *Sustainability: a comprehensive foundation*. Houston: Rice University. (Forward and Chapter 1 pp. 1-14)
- Brundtland, G. (1987). UN Brundtland Commission Report. Our common future. (pp. 5-9, per the PDF, skim the rest)

שיעור 6 – פיתוח בר קיימא – יום הזיכרון

• פיתוח בר קיימא – הגדרות ומושגי יסוד

• מה צריך על מנת ליישם פיתוח בר קיימא

• שיטות ואסטרטגיות

• מדידה וביקורת

• סרטון על פרויקט מים בטנזניה – ניתוח הסרטון יחד

• קריאה חובה:

- יונתן נ' גז, רעות ברק וויקס, מניה כגן (2019). פיתוח בינלאומי באפריקה בין הלכה ומעשה פרדס הוצאה לאור (פרק 1)

- <https://www.youtube.com/watch?v=YVUjGCHVkmA&list=PLz1ekr325jupQa9vJNqUWMN1YUtbzz4h8&index=2>

• קריאה מומלצת:

- Li, D., He, G., Jin, H., & Tsai, F. S. (2021). Sustainable development of African countries: minding public life, education, and welfare. *Frontiers in public health*, 9, 748845.
- Soubotina, Tatyana P. 2004. *Beyond Economic Growth: An Introduction to Sustainable Development*. WBI learning resources series. Washington DC; World Bank. (Chapter 1)
- Sachs, J. D. 2015. *The Age of Sustainable Development*. Columbia University Press, New York.
- Ruggerio, C. A. (2021). Sustainability and sustainable development: A review of principles and definitions. *Science of the Total Environment*, 786, 147481.
- Human Development Index <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>

שיעור 7 – השלכות משבר האקלים ביבשת אפריקה

- השלכות משבר האקלים
- המדינות הפגיעות ביותר
- למה דווקא באפריקה
- ההשלכות על יבשת אפריקה: סביבה, כלכלה וחברה
-

- נאקאטה, ו. (2024). התמונה השלמה - המאבק שלי להשמיע קול אפריקאי חדש במשבר האקלים, פרק 5 תירגום, פרדס הוצאה לאור

• קריאה מומלצת:

- https://unfccc.int/sites/default/files/resource/HONDURAS_cop26cmp16cma3_HLS_ES.pdf
- <https://africacenter.org/spotlight/how-global-warming-threatens-human-security-in-africa/>
- Sabola, G. A. (2024). Climate change impacts on agricultural trade and food security in emerging economies: case of Southern Africa. *Discover Agriculture*, 2(1), 12.
- <https://www.wicked7.org/>

שיעור 8 – זרוע הכלכלה ומבט פוליטי – לג בעומר

- מכשירים פוליטיים וכלכליים
- כיצד מדינות מקבלות החלטות
- רגולציה
- המערכת הכלכלית והשפעותיה
- השפעות הסביבה על הכלכלה באפריקה
- קריאה חובה:

- Okbandrias, M., & Nordjo, E. (2024). Localising decent work for poverty reduction in Africa: a case study of the decent work pilot project in Ghana. *Journal of Social and Economic Development*, 1-18.

• קריאה מומלצת:

- היימין-רייש, נ. (2007), פוליטיקה ירוקה ממעבר מהחברה אל השלטון, המכון הישראלי לדמוקרטיה, מקוון.
- Perman, Roger et al. (2011): *Natural Resource and Environmental Economics*, 4th ed., Harlow (Pearson)
- "Growth: Building Jobs and Prosperity in Developing Countries," DFID <https://www.oecd.org/derec/unitedkingdom/40700982.pdf>

שיעור 9 – זרוע החברה

- גורמים חברתיים
- דינמיקת אוכלוסייה, עקירה והגירה
- קהילה
- השפעות הסביבה על החברה באפריקה
- רעב, עוני, הגירה, עקירה וסכסוכים
- צדק חברתי סביבתי / אתיקה סביבתית
- קריאה חובה:

- Luna-Nemecio, J., Tobón, S., & Juárez-Hernández, L. G. (2020). Sustainability-based on socioformation and complex thought or sustainable social development. *Resources, Environment and Sustainability*, 2, 100007.

• קריאה מומלצת:

- תמיר ארביב ושותפיו. (2021). תשתיות מקיימות לקידום חוסן קהילתי ומוביליות חברתית.
- Soubbotina, Tatyana P. 2004. *Beyond Economic Growth: An Introduction to Sustainable Development*. WBI learning resources series. Washington DC; World Bank. (Chapter 6)
- Theis, T., & Tomkin, J. (Eds.) (2015). *Sustainability: a comprehensive foundation*. Houston: Rice University. (Chapter 8.3)
- Theis, T., & Tomkin, J. (Eds.) (2015). *Sustainability: a comprehensive foundation*. Houston: Rice University. (Chapter 10.8 sustainability ethics pp. 517-524)
- חסון ש. (2009), אתיקה ופוליטיקה סביבתית, מבואות לאתיקה א', בעריכת אסא כשר.

שיעור 10 – יעדי פיתוח האו"ם – SDGs

- סקירה על 17 היעדים
- מעבר מ-MDGs ל-SDGs
- משחק ה-SDG
- קריאה חובה:

- Moyer, J. D., & Hedden, S. (2020). Are we on the right path to achieve the sustainable development goals? *World Development*, 127.

• קריאה מומלצת:

- הכנסת, (2018), יעדי פיתוח בר קיימא של האו"ם, חומר רקע לדיון בוועדת הפנים והגנת הסביבה
- נאקאטה, ו. (2024). התמונה השלמה - המאבק שלי להשמיע קול אפריקאי חדש במשבר האקלים, תירגום, פרדס הוצאה לאור (פרק 9)
- O'Connell. "Integration: the key to implementing the Sustainable Development Goals." Sustainability science 12, no. 6 (2017): 911-919.
- African Union, African Development Bank, UNDP, UN Economic Commission for Africa, (2024) Africa Sustainable Development Report
- State of israel (2019). Implementation of the Sustainable development Goals. National review.

שעור 11 – יעדי פיתוח האו"ם - עבודה קבוצתית – פרזנטציות

הסטודנטים יתחלקו לקבוצות של בין 3-5 תלוי במספר תלמידים בכיתה. הקבוצה תגיש עבודה בכתב ופרזנטציה בכיתה. העבודה תהיה עד 5 עמודים ותוגש אלקטרונית עד ה-8 יוני 2025 עד 12 בצהריים.

הפרזנטציה תינתן בשיעור ב-10 יוני 2025, יהיו 7 פרזנטציות בסה"כ, כל פרזנטציה תעריך 8 דקות + 4 דקות לשאלות.

על כל קבוצה:

- לבחור יעד אחד – בטופס שיעבור בכיתה
- לבחור מדינה באפריקה
- לבחור מדינה מפותחת

העבודה והפרזנטציות יענו על השאלות הבאות:

- תארו את יעד הפיתוח (SDG) ואת מטרותיו.
- להשוות את האינדיקטורים של היעד בין שתי המדינות. ומה הבעיות המשתנות במדינות.
- תארו את קשרי הגומלין של יעד הפיתוח (SDG) עם יעדים אחרים, אילו יעדים רלוונטיים ליעד המדובר, אילו יעדים משפיעים עליו ואילו מושפעים ממנו וכיצד.
- תאר את המצב והאתגרים של היעד במדינה שבחרת. האם ה-SDG מתקדם לפי התוכנית?
- מהם תחומי הפעולה הנדרשים עבור יעד זה?

ניתן להיעזר בחומרים הבאים ולמצוא באופן עצמאי חומרים נוספים לפי הצורך:

- About the SDGs: <https://sdgs.un.org/goals> ; <https://www.stairwaytosdg.eu/en/sdgs> ; <https://ourworldindata.org/sdgs>
- Country profile: <https://dashboards.sdgindex.org/profiles>
- Country ranking: <https://dashboards.sdgindex.org/rankings>
- Progress of SDG: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2024/>
- ATLAS of Sustainable Development Goals 2023: <https://datatopics.worldbank.org/sdgateas?lang=en>

שיעור 12 – מים, עיור, אנרגיה

- מים – לכלום מגיע לשתות מים נקיים
- קיימות עירונית
- תכנון עירוני בר קיימא
- אנרגיה מתחדשת
- קריאה חובה:

- Gleick, P. H. (2023). Moving to a sustainable future for water. *Nature Water*, 1–2.
 • קריאה מומלצת:
- Kiribou, R., Djene, S., Bedadi, B., Ntirenganya, E., Ndemere, J., & Dimobe, K. (2024). Urban climate resilience in Africa: a review of nature-based solution in African cities' adaptation plans. *Discover Sustainability*, 5(1), 94.
- Barak, N. (2020), Ecological city-zenship, *Environmental Politics*, 29(3), pp. 479-499
- Dent, David, Olivier Dubois, and Barry Dalal-Clayton. Rural planning in developing countries: supporting natural resource management and sustainable livelihoods. Routledge, 2013.
- Watch TED talk, Sir Norman Foster, "My Green Agenda for Architecture"

שיעור 13 – השלב הבא וסיכום

- ניטור, הערכה, דיווח
- חדשנות בקיימות
- מה אנחנו יכולים לעשות
- הכנה לבחינה
- קריאה חובה:
- Theis, T., & Tomkin, J. (Eds.) (2015). *Sustainability: a comprehensive foundation*. Houston: Rice University. (Chapter 9)

• קריאה מומלצת:

- לאור, ט., גן, ד., אבישר, א. (2018), פעילים סביבתיים בישראל - מה מניע אותם?, אקולוגיה וסביבה, 9(1).

- Bell, Simon, and Stephen Morse. Sustainability indicators: measuring the immeasurable? Routledge, 2012.
- Sala, Serenella, Biagio Ciuffo, and Peter Nijkamp. "A systemic framework for sustainability assessment." *Ecological Economics* 119 (2015): 314-325.
- "Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress," Joseph E. Stiglitz, Amartya Sen, Jean-Paul Fitoussi, Executive Summary, pages 1-12, 2009. 12 Pages <https://www.stat.si/doc/drzstat/Stiglitz%20report.pdf>
- לאור, ט., גן, ד., אבישר, א. (2018), פעילים סביבתיים בישראל - מה מניע אותם?, אקולוגיה וסביבה, 9(1).

בהצלחה!!!